

Spelen en bewegen

met kleuters: een vak apart (1)

Bewegingsonderwijs is een vak apart, werken met kleuters een apart vak. De combinatie van die twee verdient een eigen boek. Een bundeling van theoretische kennis, praktische inzichten en bruikbare tips over kleuters: het hoe en waarom van bewegingsonderwijs, de ontwikkelingsmogelijkheden van het jonge kind leren snappen, en vooral 'kleuters in beweging' vakkundig begeleiden.

TEKST MARISKA BEENHAKKER EN THEO DE GROOT

Dit artikel is de start van een drieluik, gebaseerd op het boek *Beter spelen en bewegen met kleuters*.

Doorgaande lijn

De lagere school heet 'basisschool' sinds de Wet op het basisonderwijs (1985). Een van de speerpunten van de basisschool is een doorlopende leer- en ontwikkelingslijn van groep 1 tot en met groep 8.

Vakkundig bewegingsonderwijs door een vakleerkracht begint in de praktijk vaak pas vanaf groep 3. In het jaarplan wordt dan groep 3 als beginsituatie genomen. Opmerkelijk, omdat het bewegingsonderwijs al vanaf groep 1 een

▼
Een eigen boek, twee dikke duimen

enorme bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling tot autonome, bewegingscompetente en zelfredzame individuen. Het betreft kinderen die zich in een groep lekker en comfortabel voelen en tools hebben om zich staande te houden binnen een groep leeftijdsgenoten. Een vreemde en tegelijkertijd begrijpelijke situatie. Want hoeveel vakleerkrachten zien het speellokaal vanbinnen? En hoeveel groepsleerkrachten hebben voldoende kennis van vakkundig bewegingsonderwijs en de motorische ontwikkeling van het jonge kind? Laat staan dat er structureel overleg is over de doorlopende lijn van bewegingsonderwijs. Wat moet een kleuter kunnen, kennen en hebben ervaren binnen het speellokaal voor een goede en succesvolle overgang naar groep 3?

Totale ontwikkeling als vertrekpunt

Kinderen bewegen, spelen en sporten van nature graag. Ze krijgen spelenderwijs grip op hun omgeving en ontdekken al bewegend hun eigen mogelijkheden en ook wat nog niet lukt. Kijken, pakken, manipuleren, ordenen, stapelen, gooien. Ergens op staan, aan hangen, op klimmen en vanaf springen. Kleuters ontdekken de wereld om zich heen door er bewegend mee om te gaan, veelal nog zonder dat er een eenduidige bewegingsbetekenis aan gegeven wordt. Kleuters geven zelf betekenis aan een bepaalde activiteit. Met deze speekriebels

▲ *Eigen bal, lekker
veel beurten*

geven ze er op hun eigen manier vorm en inhoud aan. Beter spelen en bewegen met kleuters heeft de totale ontwikkeling van het kind als vertrekpunt. Hoe jonger het kind, hoe meer de verschillende ontwikkelingsdomeinen met elkaar verweven zijn, en hoe meer het bewegen ingrijpt op al die domeinen. De ontwikkelingsdomeinen samen zorgen voor competent motorisch gedrag. Bewegingscompetente kleuters hebben het vermogen om een breed spectrum aan motorische vaardigheden doelgericht, effectief en afgestemd op de omgeving te gebruiken. Het uitbreiden van dit bewegingsgedrag is continu 'werk in uitvoering'.

Grote diversiteit

De diversiteit in groep 1 en 2 is heel groot. De oudste kleuters van 6-6,5 jaar hebben heel andere behoeftes, wensen en mogelijkheden dan de jongste kleuters die in de loop van het schooljaar de kleuterklas binnenkomen. Ieder kind bevindt zich binnen de zes

▼ *Chaosdoelenspel.
Veel accenten
vanuit verschillende
domeinen*

ontwikkelingsdomeinen op een ander niveau. Goed bewegingsonderwijs biedt al die kinderen voldoende houvast, uitdaging en mogelijkheden om de eigen speelkriebels te volgen.

Halen en brengen

Kinderen hebben verschillende speelkriebels en komen dan ook iets anders halen (en brengen) in de les. En dat is in een gymles lang niet altijd alleen op motorisch vlak. Ieder kind heeft zijn 'zone van naaste ontwikkeling' waarin zijn interesse en speelkriebel liggen. Er is veel te leren en te ontdekken. Een goede bewegingsles biedt deze mogelijkheden. Kleuters kunnen er halen wat ze nodig hebben. Want als bewegingsactiviteiten onvoldoende aansluiten bij wat een kind kan en wil, wordt de kans dat het afhaakt bij activiteiten groter. Aansluiten bij de speelkriebels betekent dat het kind aangesproken wordt op wat het kan en wil:

- mogelijkheden van materiaal ontdekken
- sociale contacten aangaan
- punten scoren – de beste, hoogste of sterkste zijn
- de regel snappen – als je af bent, dan moet je ...

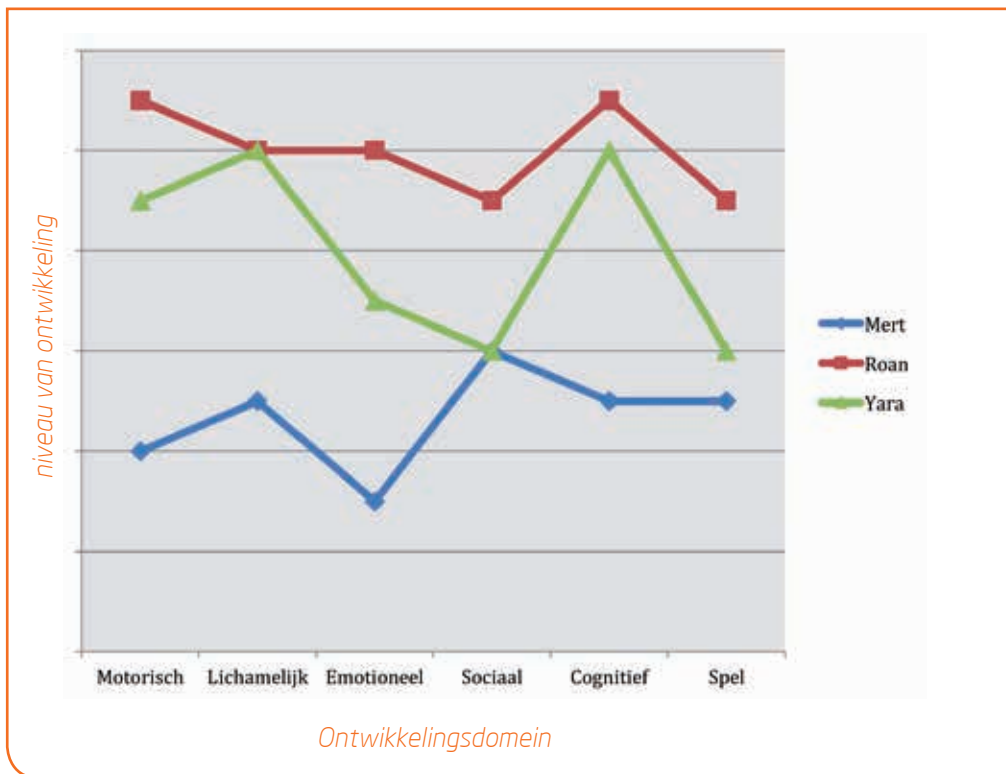
Een doordachte les biedt een veilige, gestructureerde speel- en bewegomgeving met de juiste vorm van begeleiding. Wat het kind vandaag met hulp kan, doet het morgen, overmorgen of de dag erna alleen.

Van de leerkracht vraagt dit vertrouwen in de drang tot ontwikkeling – in de leerkracht van het kind. Het vraagt kennis van en vertrouwen in de geboden activiteiten, en een goed doordachte planning. Het vraagt bovenal een les waarin iedere kleuter voldoende veiligheid en structuur ervaart om binnen de kaders op ontdekking te gaan naar eigen interesses en mogelijkheden. Leuk bedacht, maar hoe geef je dit vorm in de praktijk?

Voorbeeld

In het speeltuintje heeft de juf vandaag een keepersspel neergezet. De kinderen mogen proberen de pylonen om te mikken door de pittenzakjes onder de bank door te schuiven. Roan krijgt de opdracht om twee groepjes te maken van drie kinderen (sociaal domein). Het ene groepje mag aan de blauw-groene kant, het andere aan de rood-oranje kant (cognitief domein). Na een minuut spelen komt Dirk boos bij de juf (emotioneel domein): 'Juf, Roan gaat ervoor liggen en dan kan ik hem niet raken. Dat is niet eerlijk.' De juf begint te grinniken. 'Slim hè, van Roan. Hij is aan het keepen.' (speldomein.) 'Hij maakt puntjes bij jullie en houdt ze ook tegen aan zijn eigen kant. Dit mag. Net als bij voetbal.' Terwijl ze in gesprek zijn is het spelletje klaar en wordt er opgeruimd. Mert heeft zo z'n eigen idee van opruimen en is de pylonen aan het stapelen, op kleur. Heel knap, maar het kan op weinig goedkeuring van de anderen rekenen. De pylonen worden uit zijn handen gerukt door Yara, die een kop groter is (lichamelijk domein), en weer verdeeld per kant. Aan Fiep ontgaat al het gedoe en het gehele spel. Ze is vorige week gestart op school en speelt nu met een pittenzakje – grappig gevoel. Mert ziet dat het spel weer gestart is en heeft moeite met het schuiven van het zakje. Dan maar over de bank gooien. De juf roept hem: 'Mert, mag je gooien met de zakjes?' 'Nee, maar het is stom.' (emotioneel domein.) 'Want het lukt niet.' (motorisch domein.) 'Ja, de juf heeft een moeilijk spelletje verzonnen, hè? En als je eens wat dichter bij de bank gaat zitten? Dat kun je proberen, want van proberen kun je ...' 'LEREN', roept Mert. En weg is hij. Nu nog even babbelen met Yara, want als je pylonen wilt hebben, kun je het ook vragen aan de ander (sociaal domein).

◀ *Verschillende niveaus binnen de ontwikkelingsdomeinen*

'Eigen huis en tuin'

In ieder vak hangt een afbeelding van een huis. Bij ieder huis hoort een tuin. Je speelt in je eigen tuin en komt niet bij de burens. Bal over de heg? Vraag hem terug aan de buurman. Deze 'huis-en-tuinmetafoor' is door ervaring ontstaan: zo hebben kleuters een goed beeld om aanvullende 'regels en afspraken' een plaats te geven.

Vaste structuur en regels

- Zorg voor een vaste verdeling van de ruimte in tuinen. Kies binnen elke tuin een passend arrangement met een minimum aan regels.

Herhaling

- Kleuters zijn gebaat bij herhaling. Twee keer per week dezelfde les of opstelling is helemaal niet erg. Sterker nog, het scheelt uitleg. En het is fijn als je als kind weet wat er gaat komen en nog eens kunt oefenen. Nuances ontstaan op basis van het bekende.

Differentieer niet op 'wat' maar op 'hoe'

- Bied ieder kind hetzelfde arrangement, maar met keuzemogelijkheden. Harde ballen zijn helemaal niet eng, als je er ook mee mag rollen. Een goed voorbereide en stimulerende beweging en leeromgeving die kleuters uitnodigt om tot sociale en bewegingsinitiatieven te komen.

Impliciet leren door keuze van activiteiten

- Kies je activiteiten zó dat ervaring, kennis en kunde worden verkregen zonder dat de

kleuter zich bewust is van het leren. Kleuters leren door naar anderen te kijken. Dit is niet alleen een natuurlijke maar ook een effectieve manier van leren.

Totale ontwikkeling herkennen en erkennen

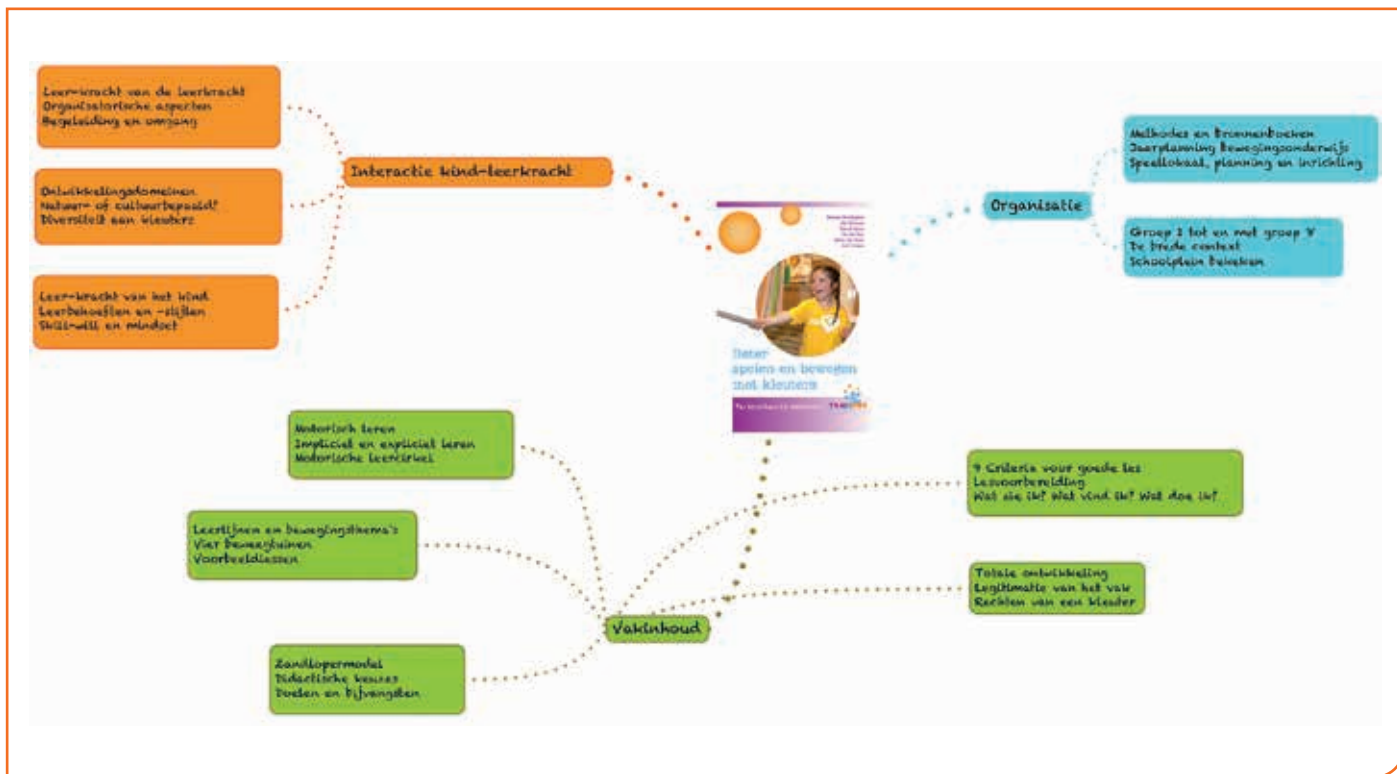
- Kleuters moeten heel veel, de hele dag. Ze 'sponzen' – nemen alles waarmee ze in aanraking komen in zich op. Dit is een aspect van leren en ontdekken. Tijdens de gymles ook de andere ontwikkelingsdomeinen herkennen en erkennen, maakt het leren effectiever en minder frustrerend.

Van kennisbasis tot basiskennis

Het boek 'Beter spelen en bewegen met kleuters' is geen praktijkboek en ook geen traditioneel theorieboek. Het is bedoeld als een ruzzak met praktijkvoorbeelden die de theorie illustreren en verduidelijken. De theoretische

Een doordachte les biedt een veilige, gestructureerde speel- en bewegomgeving met de juiste vorm van begeleiding

kennisbasis, zoals gebruikt binnen verschillende opleidingen, is erin opgenomen en vertaald naar praktische en direct bruikbare basiskennis. In tien hoofdstukken is er aandacht voor wie een kleuter is en hoe hij leert, maar ook voor het belang van bewegingsonderwijs en de plek

ervan in een organisatie. Het boek gaat in op de tools van de leerkracht en de leerkracht van het kind, op het motorisch-didactische leermodel en op de praktische invulling van de leerlijnen bij het werken met kleuters.

Zone van naaste ontwikkeling

Welke basiskennis handig en praktisch lijkt in jouw leer- of werkomgeving, is verbonden met je eigen zone van naaste ontwikkeling. Een boek dat meegroeit met jouw belangstelling en interesse. Gebruik de informatie: hedendaagse

leertheorieën, zoals impliciet en expliciet leren, en inzichten over mindset, breinleren, leerstijlen en ontwikkelingsstaken – als houvast, praktische verdieping, inspiratie, naslagwerk of leidraad.

Twee versies

Er zijn twee versies van dit boek; twee verschillende covers, elk met een eigen ISBN. De inhoud van beide boeken is nagenoeg identiek. Bewegingsonderwijs met kleuters wordt uitgebracht door Noordhoff.

Aan het boek Beter spelen en bewegen met kleuters, dat in eigen beheer is uitgegeven, zijn gekoppeld: een onlinecursus en een kleuterplatform dat zich richt op de uitwisseling van kennis en ervaring. Een verbinding die door het gebruik van verschillende media inspirerend, verdiepend en krachtig is. Enkele voorbeelden zijn mindmaps, filmbeelden van praktijksituaties, lesvoorbereidingen, kijkwijzers, verdiepvragen en een accrediterende toets.

Tot slot

Dit artikel is het eerste van een drieluik. In het tweede artikel wordt dieper ingegaan op de negen criteria voor een goede les, speelskriebels en de organisatie van de vier speeltuinen. Het drieluik wordt afgesloten met een praktijkartikel over 'de hamvraag': wat moeten kleuters kennen, kunnen en ervaren hebben als ze groep 3 binnenkomen? Van belang voor iedereen die interesse heeft in het bewegen en de bewegingsontwikkeling van het jonge kind, of zelf bewegingslessen met kleuters verzorgt.

▲ *mindmap van de hoofdstukken van het boek*

◀ *lekker stuiten*

Foto's

Anna Boukema fotografie

Meer informatie

www.spelenmetgedrag.nl

Theo de Groot is opleidingsdocent bewegingsonderwijs, psycholoog en kerndocent bij THEMA – spelen met gedrag.

Mariska Beenhaker is docent bewegingsonderwijs en kleuterexpert bij THEMA – spelen met gedrag.

Contact

Theo@spelenmetgedrag.nl
Mariska@spelenmetgedrag.nl

Kernwoorden

Kleuters, spelen en bewegen, speelskriebels, kennisbasis, basiskennis, motorisch competent, leerkracht.